

Jozef Horák

KREMnickÝ ZLATÝ ČLOVEK

V hľbokej doline, ktorou prúdi dnes Kremnický potok, bolo ticho. **Iba lesná zver šantila po temných horách**, prehánala sa hlbokými úvozmi alebo po strmých strechách hôr. Nad horami velebne krúžili obrovské orly i menšie kane. Tu i tam sa blysol rýchlym letom sokol alebo krahulec, prenasledujúc plavého holuba. Nocou sa niesol horou rev jeleňov, piskot škrtených zajacov i vlčí brechot. Dolu pri lesnom potoku striehli dravé vydry na mihavé pstruhy a na trávnikoch, zelenajúcich sa na brehoch potoka, pásli sa ľahkonohé srnky. V temných mokradiach a nepreniknuteľných húštinách krochkali ohromné diviaky. Kedy-tedy prebehol údolím divý tur na miesta, kde sa zelenela bujná horská tráva.

Len človeka v tomto tichom lesnom svete nebolo vidieť.

Ešte nenašiel cestu z údolia Hrona do temných lesných tíšin. Ľudia, čo postupovali zdola proti toku Hrona, len zriedkavo odbočovali od rieky, ktorá im poskytovala ryby, vodu zver, pastvu pre zvery, čo skrotili, miesta pre chatrče a množstvo dreva na stavby príbytkov i na prevzácny oheň. Ani teda nemali príčiny odbočovať. Radšej sa pohybovali pomaly vyššie a vyššie proti vode.

Tak museli, lebo oddola prichodili stále nové a nové tlupy, rodina za rodinou sa usádzali na brehu rieky. Len potom, keď takáto rodina pevne zakotvila a neopúšťala zaujaté miesto, vtedy si počali všímať hôr, ležiacich ďalej od rieky. Pravdaže, ciest v nich ešte nebolo, a tak im ich ukazovali jedine potoky, tečúce napospol k Hronu.

Rodina lovca Krmeša sa usadila práve na tom mieste, kde vtekala voda bystrého Kremnického potoka do Hrona. Ktovie, ako tento potok v tých časoch ľudia nazývali. Rodina lovca Krmeša bola veľká. Vyše dvadsať ľudí poslúchalo rady a príkazy najstaršieho a najskúsenejšieho v rodine — otca Krmeša. A dobre, že ho poslúchali, lebo takto rodina nikdy biedu netrpela. Krmeš presne určil, kto čo má robiť. Kto má zbierať drevo, stavať nové prístrešie, kto má pliesť siete, kto zakladať vrše do prúdu, kto má chodiť s ním na lov, kto opatrovať oheň, kto strážiť, kto ryby chytať do sietí i na udice. To všetko vedel otec Krmeš podeliť a prikázať. A keďže múdro a prezieravo prikazoval a rodina poslúchala, ani nemohlo ináč byť, ako že sa im všetkým darilo.

Bolo nadišlo raz krásne leto a slnce prenikalo aj do najdivších lesných húštin. **Lovec Krmeš sa vybral s najstarším synom Šebom do lesa na lov.** Pobrali sa cestou, ktorou šli dnes po prvý raz - hore proti vode Kremnického potoka. Túto cestu potom opakovali niekoľko ráz a zakaždým pridali kúsok. Tak sa stalo, že sa cestička rozširovala i urovnávala a húština sa tratila z nej, lebo ju na veľmi nepriechodných miestach lovec Krmeš so synom sekerou pretínal.

Jedného letného dňa zašli najďalej a večer sa nevrátili domov k Hronu. Noc bola tichá, teplá, vlahná, a tak rozložili oheň a utiahli sa na mäkký voňavý mach pod vysokú jedľu. Nasýtli sa v pahrebe upečenou rybou a zapili ju studenou vodou. Potom sa usalašili, privaliac na oheň hodný suchý kľč.

Len čo sa začalo brieždiť, vstali a pobrali sa ďalej proti vode. Išli, išli, až odrazu začalo horou presvitať. Lovci zastali a dívali sa, čo to za čudo. Naisto bude za stromami dajaká plešina bez stromov. Zrýchľili kroky — a naozaj...

Došli na miesto, kde ktovie prečo nebolo stromov, iba hodne chamradiny, ktorá rástla na kmeňoch v dávnej dobe zval'aných a úplne zhnitých. Naisto dajaký obrovský víchor, čo sa na tomto mieste musel točiť a krútiť ako strigy na rákoši, zdrúzgal a zval'al stromy, ktoré potom pohnili. Aj to je možné, že blesk uderil do suchára, zapálil ho a od neho zhorela hora. Aj to sa mohlo stať, že dajaká pliaga prišla na stromy, ako chodí na ľudí, a vykynožila v širokom okruhu všetkých lesných obrov. Nech bolo, ako bolo, na tomto mieste, kde zastali, nebolo stromov. A lovcovi Krmešovi, múdremu, skúseneému i predvídavému hneď zišlo na um, že **by nebolo zle usadiť sa tu, ak by dolu pri Hrone nastali zlé časy.** Bystrým pohľadom skúmal toto miesto a už v duchu určoval, kde ktorú chalupu by mali postaviť, kde chlievec pre zvieratá, kde by bolo ohnište. Videl pred očami neveľkú osadu, v ktorej by bývala jeho rodina.

Odrazu sa v kriačine niečo pohýbalo. Tráva sa zakolísala, čo bolo znamením, že niečo ňou uteká.

— Škvíf, škvíf, škvíf, — zaškriekal hrdelným hlasom Šebo.

Krmeš zostril pozornosť a pripravil luk.

To, čo kývalo trávu na plešine, bol vták.

Jarabica.

Na Šebov škrekot sa splašila, zatrieskala krídlami a vzniesla sa do vzduchu. Krmeš podľa starého zažitého zvyku a pudu poľovníckeho zdvihol luk, natiahol tetivu, v náhlosti zamieril a vypustil šíp.

Istú ruku mal lovec Krmeš. Na čo on zamieril šíp s ostrým bodcom na konci, to, ak bolo živé, muselo sa lúčiť so životom. Tak bolo aj teraz. Šíp, vyhodený strunou luku, zahvižd'al a prudko vyletel, mihol sa vzduchom a vzápätí jarabička, čo sa ešte ani dobre na krídla nedostala, zháčila sa v povetrí. Zamávala krídlami, ale neletela. Sklonila hlavu a potom ako kus kameňa rútila sa k zemi.

Šebík skočil, aby ju v tráve a kriakoch pohľadal.

Neuplynula dlhá chvíľa a už sa vracal s korisťou.

Naozaj to bola pekne urastená a aj dobre vypasená jarabica. Krmeš ju vzal do ruky a znalecky poobzeral. Usmieval sa, lebo sa mu úlovok pozdával. Podal ju ešte teplú Šebíkovi a ten, zviažuc jej nohy, zavesil si ju na pás. Potom sa ešte hodnú chvíľu potrošili okolo po plešine. Keď slnce prešlo najvyšším miestom na oblohe a pod stromami sa začínali predlžovať tieňe, pobrali sa lovci domov.

Zvečerievalo sa, keď Krmeš so synom dosiahli hronskú dolinu. Keď sa ocitli na okraji hory, zastavil otec syna.

— Počuj, Šebík, v mysli môžeš uchovávať i pred očami mať miesto, ktoré sme našli, ale tvoje ústa musia ostať nemé. Nadíde čas, že tieto miesta celkom zaplnia ľudia, potom môžeme prejsť vyššie. Nedobre by bolo, keby sa zvest' o tom rozniesla medzi ľuďmi.

Šebo pozorne počúval. Ani neprisvedčil, nedával najavo nijaký súhlas, ale jeho pohľad jasne hovoril, že pochopil otcove reči a bude sa správať podľa nich.

Obťažení úlovkom zišli k rieke.

Rodina ich radostne privítala. Deti ich obhľkli, starší brali zastrelenú a ukoristenú zver a odkladali na bezpečné miesto. Ešte teraz večer ju pripravia. Niečo zjedia hneď, niečo uložia do soli, niečo vysušia v dyme a uchovajú na tvrdsie časy, keď sa lovy nedaria.

Otec so synom nepracovali. Sedeli a hľadeli, ako synovia a bratia obrábajú ukoristenú zver. Odrazu syn Bartoš, ktorý bol šklbal jarabicu a teraz jej rozrezal hrud' a brucho, aby vyhodil vnútornosti, sa sklonil. Pozorne sa díval na niečo, čo objavil medzi vnútornosťami. Po chvíli zdvihol hlavu a zavolať na otca.

Krmeš pomaly, ustato vstal a pobral sa k synovi. Aj Šebo ho nasledoval. Všetci traja sa sklonili nad vybratými vnútornosťami a dívali sa na to, čo ukazoval Bartoš.

Bol to rozrezaný **žalúdok jarabice, plný všelijakých zrn, drobného piesku, škrupín**, ktoré vták nazbieral ráno po prespatej noci. A medzi tým všetkým bolo vidno niekoľko **väčších-menších zrn, ktoré sa v žiari ohňa jagali ako iskry**. Na tieto ukazoval Bartoš a na tieto sa teraz udivení dívali aj otec so synom. Najprv len obzerali zvláštny nález, ale potom začal otec zrnká jedno po druhom vyberať. Starý Krmeš vyňal kožené vrecúško a starostlivo uložil nájdené zrnká do neho. Ráno pri slnečnom svetle si ich pozornejšie poobzerá.

A hoci život tohto večera plynul ako obyčajne, jednako sa v srdci starého Krmeša rozrástli podivné pochyby a podivný nepokoj. Neustále mu myseľ zalietala k jagavým zrnkám, ktoré mal schované. Neustále ho niečo pokúšalo, aby zrnká znova vybral a ešte raz sa pokochal v ich lesku. Ešte nemal istoty, ale sa mu zrnká pozdávali na vzácny kov — zlato. **Zlato, zlato...** Kde ho mohol vták nazbierať?

Ako sa mu vzácny kov dostal do žalúdka?

Myšlienky a dohady sa v jeho mysli naháňali ako jarné búrky. Ak sa dostali zrnká do žalúdka jarabice, potom ich musel vták nazbierať tam, kde zbieral pieskové zrnká i všetko, čo sa našlo v žalúdku. Ak to nazbieral vták na mieste, odkiaľ vzlietol, potom tam musí byť takýchto zrn v hojnosti. Ako dobre urobil, že zakázal synovi hovoriť o tom, čo objavili v horách. Musí ta ešte raz zájsť a presvedčiť sa, nadobudnúť istoty. Ale predtým ešte sa musí niekoho opýtať, či naozaj sú zrnká zlaté. Potom si pozornejšie obzrie miesto, kde zastrelil vtáka.

Takéto a podobné myšlienky mátožili v Krmešovej hlave skoro po celú noc. Čo ako ich odháňal,

znova sa vracali a rozbíjali prichádzajúce sny na kusy. Zaspal len nad ránom ťažkým, neužitočným spánkom.

Keď sa ráno prebudil, mal hlavu ako mericu, ako keby bol po celú noc chlípal sladkú medovinu. Čo sa to len s ním porobilo? Aha, zišla mu na um včerajšia príhoda s vtákom. Nechtiac ohmatal vrečko, ktoré mal zavesené na krku. Už sa neudržal na lôžku, hybko z neho vyskočil a rozbehol sa k rieke. Ani nie preto, aby osviežil hlavu studenou vodou, ale preto, aby bol sám, samotný. Keď sa presvedčil, že ho nik nepozoruje, vytiahol váčok a opatrne vysypal jeho obsah na dľaň. Zrnká sa pekne ligotali, niektoré boli celkom maličké ako zrnká prosa, iné v podobe hrudiek veľkosti hrachu, ale všetky sa menili, svietili, žiarili v slnečných lúčoch ako hviezdičky.

Čím viacej hľadel na ne, tým viacej sa utvrdzoval, že je to zlato. Naozaj, musí to byť zlato. Na jeho tvrdej a veľkej dlani leží bohatstvo.

Ťažko mu bolo vydržať tých niekoľko dní, kým **došli k nemu zdola od beňadického kláštora kupci**, čo skupovali všetko, čo lovci ulovili a ponúkali na predaj. I Krmeš mal mnoho koží kuních, zajačích, koží ostrovidov, tri medvedie. — No veľa toho bol nalovil cez zimu, keď sú zvery odiate vzácnym rúchom, za ktoré kupci **dávajú mnoho soli, nástrojov i látku na odev, zbrane i všetko, čo tu v tomto stratenom svete rodiny potrebujú.**

— Dobre sa vám darili lovy, Krmeš, — chválil a usmieval sa spokojne kupec Hildebrand, ktorý pravidelne navštevoval Krmešovu rodinu.

— Neuhodí vždy taká zima. I zveri bolo i oko slúžilo a ruka poslúchala.

— No aj synovia ti dorástli, pomôžu, — dodal kupec.

— Pravdu hovoríš, i dievčatá narábajú zručne zbraňou.

— No, nech ťa vždy sprevádza šťastie, Krmeš, lebo keď ty máš, aj my máme, — hovoril kupec zrejme spokojný s obchodom.

Odrazu Krmeš len stíšil hlas a dôverne sa naklonil ku kupcovi:

— Počuj, chcel by som sa ťa na niečo opýtať.

Kupec pozrel udivený na Krmeša.

Krmeš si toho nevšimol, vybral kožený váčok, siahol do neho, vybral niekoľko ligotavých zrn a položil si ich na dľaň. V žiari slnca akoby boli horeli.

— Pozri! — povedal krátko.

Kupec sa sklonil nižšie, oči mu zasvietili ako vlkovi. Ani na chvíľku nebol v rozpakoch, poznal na prvý pohľad zlato.

— **Zlato, Krmeš, — povedal potichu. — Kde si ho vzal?**

Krmeš nehovoril hneď, hľadel na zlaté zrnká, akoby bol stratil reč.

— Kde som vzal, tam som vzal. Len som chcel mať istotu, či je to naozaj zlatý kov.

— Je, Krmeš. Za tie zrnká mohol by som ti nechať polovičku tovaru, ktorý mi ostal.

Ale Krmeš pokrútil hlavou.

— Nedám! — povedal vážne a pevne.

Kupec ešte chvíľu mlčal a čakal, či si to snád' lovec nerozmyslí, a keď Krmeš nedával najavo, že by chcel zameniť zlaté zrná, znovu prehovoril.

— Počúvaj, Krmeš, čo ti poviem. Nie mi je známe, ako si sa dostal k vzácnym zrnám, tvoja vec je to, jednako, **daj si pozor, lebo zlato nie je ako zver, ktorú si doteraz lovil. Za zlatom prichodia ľudia ako šialení a idú všelijakí.** Po zlate túži kráľ i kniežatá a toto tu všetko je kráľovo. Ak si našiel zrnká niekde na tejto pôde, potom nie sú tvoje, ale kráľove. Ja neznamám. Viem, že raz budeš zrnká meniť za tovar, lebo načože by ti boli? Ich ligot ťa ani nenasýti, ani nezaodeje, ani neozbrojí. Potom, ak sa rozhodneš meniť, obráť sa na mňa, dávno sa poznáme, neoklamem ťa.

Krmeš teraz pozorne počúval kupca Hildebranda, naozaj sa s ním dávno poznal.

Jeho slová mu vniesli ešte väčší nepokoj do srdca. Teda so zlatom je nie taká jednoduchá vec ako so zverou? Nie je toho, kto ho nájde, ale kráľovo. Krmeš nevie, kde je kráľ a aký je, počul častejšie o beňadických mníchoch a vída tuto kupca Hildebranda. Ale kupcove slová mu nedali pokoj, neustále, i potom, keď odišiel, zvonili mu pri uchu takouto melódiou:

„Zlato nie je tvoje, ale kráľovo!“

A ten hlas bol pri Krmešovi aj potom, keď uplynulo niekoľko dní i týždňov. Sledoval ho príkro a

neodbytné na každom kroku.

Jednako, čo ako znepokojený a vyrušený, **pobral sa raz znova na to miesto v horách, kde našiel jarabicu.** Vracal sa ako vyjavený domov.

V piesku, na brehu potoka, v nánose vody, pod koreňmi bylín, pod machovou poduškou, všade nachodil zlaté zrnká.

Utekal z tohto miesta splašený, zhrozený a neustále si šepotal:

— Divná vec! Veľmi divná! **Zlatá zem, zlatá zem...**

Nedlho potom býval ešte lovec Krmeš pri Hrone.

Neodolal vábeniu.

Lebo tak sa zdalo, že sprvoti ho tajomná hrôza obkľučovala, keď si pomyslel na zlatonosnú zem, ale potom sa s myšlienkou zmieroval. Zlatá vidina ho prestávala strašiť a naopak, pomaly, ale iste sa menila na neodolateľné vábenie. **Opustil teda staré sídlisko a pobral sa s celou rodinou hore proti prúdu zlatonosného potoka,** k zlatom hýriacemu horskému ostrovu, ktorý bol nedávno takým podivným spôsobom objavil. Tam potom si vystavil sídlisko a usadil sa sám s rodinou. A nepokračoval už v takom živote ako doteraz. Menej sa staral o les, menej o vodu, zlaté zrnká, ktoré objavil, sa mu stali všetkým. Chodil k potoku, hore i dolu vodou, a v nánose, v piesku, v bahnitej usadenine na zákrutách, v tíšinách, v čiernych výmoľoch, na dne potoka nachodil ligotavé zrná. **Kupec Hildebrand prichodil potajme za ním až sem** a hoci teraz neodnášal od Krmeša ani desatinu toho, čo kedysi, jednako nechával u neho toľko, že rodina mala viac, ako potrebovala.

Ktovie, či ľudské ústa, či bystrá voda Kremnice, či vetrík, čo vial od hôr, **rozniesli ďaleko do Pohronia zvest', že lovec Krmeš našiel zlatú zem.** Tak ako nedávno ešte on, tak teraz i osadníci pri Hrone začínali si šepotať:

— Zlato, zlato, zlato! Zlatá zem, zlatá voda, zlatá tráva!

A tak ako kedysi Krmešovi, tak teraz všetkým nedávalo toto slovo odдыхovať, nedávalo spočinúť. Vábna predstava zlata, hrbočky zlatých zrn, nekonečne mámový ligot vzácneho kovu oslepoval všetkých. A tak ako kedysi Krmeš **poberala sa rodina za rodinou hore k tajomnému ostrovu, ležiacemu v hľbokej doline stred nekonečných hôr a lesov.** Na stráňach, na dne doliny, popri toku potoka začala miznúť hora a ostrov sa zo dňa na deň zväčšoval. Les mizol, ničený sekerou, pálený ohňom. Nik skoro nepoľoval, všetko mátožilo či dňom, či nocou za zlatom. Ľudia sa brodili vo vode, premieľali piesok, skúmali bahno, trhali kriaky, driapali machovú pokrývku, obnažovali korene stromov, všade hľadali.

Podivná zem všade skrývala drobné zlaté zrnká, väčšie i menšie kúsky vzácneho kovu.

Keď ľudský prúd, valiaci sa proti prúdu zlatonosného potoka Kremnice, prinášal **stále nových a nových hľadačov zlata,** počalo ho ubúdať. Ubúdalo, ubúdalo, až svitol deň, keď ľudia síce pozornejšie a uvzatejšie hľadali, a jednako sa vracali s prázdnyimi rukami domov. Potom sa síce prúd prisťahovalcov zastavil, ale starí obyvatelia ostrova sa už nevrátili na pôvodné sídliská. A prišli na novú myšlienku, ako sa dostať k zlatu.

Začali kopat' podivné diery do svahov hôr.

Na jednej i na druhej strane doliny cvendžali čakany, iskrili špicáky, ktoré ľudia vbíjali do skál a **vylamovali kameň** kus po kuse, zavrtávajúc sa pomaly ale iste **hlbšie a hlbšie do zeme.** Jedni iba nástrojmi lámali kremeň, druhí **kládli pri skalných stenách vatry, žeravili podzemné bralá, polievali ich studenou vodou.** Skala praskala a mrvila sa. Iní **vrtali diery dlátami a nalievali do nich vodu, ktorú nechávali zamrzat', alebo vbíjali do dier mocné kolíky** a tak trhali skalú. Nik neslýchal, na aké fortiele prichodili ľudia v tomto nerovnom boji so skalou.

Lovec Krmeš tiež tak.

Dal sa rúbať čakanom, lámať skaly klinom, trhať vodou i ohňom. A nielen on, i všetci jeho synovia. Lovec dávno stratil vzpriamenú, pružnú, zdravú postavu. Vlasy mu ošediveli a rovný chlap akoby sa bol nalomil. Nahrabil sa a pobledol. Naproti svojmu bydlisku začal hľbit' štôľňu do skaly. A mal neslýchané šťastie, lebo našiel zlatú žilu nevidanej krásy. Priniesla mu bohatstvo, ale nepriniesla spokojnosť, lebo, **keď nepracovali, museli žilu strážiť dňom nocou.**

Raz v noci, keď bola krásna mesačná pohoda, **strážil starý Krmeš svoju zlatú skrýšu.** Sedel na

vylámanom skáľí a díval sa dolu do doliny. Chvíľami mu hlava klesala, driemoty sa lepili na neho, sny sadali na oči. Vzápätí sa strhával, lebo sa mu zazdalo, akoby sa niekto prekrádal popri ňom do zlatej jaskyne, ktorú strážil.

Chýľilo sa k polnoci, keď mu zasa oči ušli. Možno aj zaspal, ale sa zasa strhol. Otvoril oči a začal si ich pretierať.

Utíral, pretíral i preto, aby zahnal sny, i preto, aby sa presvedčil, že naozaj sa mu nesníva, ale to, čo vidí, je skutočnosťou.

Pred ním na mohutnom balvane sedel človek.

Ale aký človek?!

Obrovský chlap, ktorému by bol aj vysoký Krmeš sotva do pol pása dosiahol. **Bol to obor** a telo jeho nebolo z mäsa a krvi, ale **z čierho zlata**. Ako ho mesačné svetlo oblievalo, menil sa neustále, len čo urobil najmenší pohyb. Krmeš ostal sedieť, lebo aj keby bol vstal, iste by si bol sadol alebo spadol od ľaku. Rukami sa podopíeral o skalú, vyjavenými očami sa díval, díval na čudno-strašné zjavenie, sediace naproti nemu.

Odrazu zlatý neznámy obrátil hlavu a zahľadel sa na Krmeša.

— Po čo si prišiel, Krmeš, na tieto miesta? — prehovoril zlatý človek zlatým hlasom. A v tom jeho hlase napodiv nebolo nič strašného. Naopak, Krmešovi sa pozdávalo, že znie akosi plačlivo, ľútostivo, akoby lovcovi skôr vyčítal, než sa ho opytoval. To Krmeša posmelilo, zdvihol hlavu a pozrel zlatému človeku priamo do zlatých očí.

— Za zlatom som došiel, — povedal smelo.

— **Načo ti zlato?**

— **Načo? — usmial sa Krmeš. — Zlato je nad všetko, dostaneš zaň, čo si duša zažiada — poživeň, odev, nástroje, pohodlie, vážnosť, všetko, čo chceš.**

Zlatý človek akoby bol premýšľal o Krmešových rečiach.

— Vieš, kto som? — obrátil odrazu reč.

— Nie, — povedal Krmeš.

— **Kovovlad. Kráľ, ale moje kráľovstvo je pod zemou.** Vládnem tam všetkému, skalám i zlatu, striebriu i železu i všetkým kovom.

— Možno, — priznával i pochyboval Krmeš. — A čo chceš odo mňa?

— Pokoj. **Nemám pokoja,** — odrazu sa zdvihol a naklonil nad Krmeša, že cítil, ako z neho dýcha chlad a bezduchý kov.

— Prečo nemáš pokoja? Kto ti ho berie?

— Vy! Vy mi ho beriete, čo ste sa na tomto mieste usadili. **Rúbete skaly, lámete bralá, páľite ohňom, trháte vodou. To ruší môj pokoj.**

— Čo robiť? Tak sa kov dobýva.

— Dám vám kov, — povedal odrazu zlatý človek, — a vy dajte pokoj. Dám ti železa, medi, olova, koľko chceš.

V Krmešovi sa rozbúrila krv.

— Železo nepotrebujem, ani olovo, ani meď. Daj zlata!

Zlatý človek znovu akoby bol zaváhal. Potom sa náhle rozhodol.

— Dobre. Ak dáte pokoj, dám!

— Čo máme robiť?

— **Prestaňte kopat' a lámat' skaly. Zlato bude na tráve každé ráno namiesto rosy. Môžete ho zbierať a nazbierať, koľko budete potrebovať.**

Krmeš aj veril, aj neveril.

— Keď sa ukáže na tráve prvá zlatá rosa, prestaneme kopat', — rozhodol sa.

— Platí, — pristal zlatý človek.

Viac už nehovoril; vstal, poobzeral sa po okolí a potom sa bez slova dal kráčať hore dolinou. Mesiac matne osvetľoval jeho obrovskú zlatú postavu. Krmešovi sa zdalo, že ako sa od neho vzdáľuje, stráca sa, ubúda jej, mizne, až sa celkom stratila.

Len teraz sa navalil na lovca ozajstný strach. Vstal a ako bez duše utekal domov.

Toho rána sa ľudia prebúdzali s nemalým úžasom na tvárach. Na tráve, na kriakoch, na všelijakých bylinách, všade, kde kedysi bývala rosa, ligotalo sa zlato.

Dobre bolo, i zle bolo.

Dobre do tej doby, kým padala rosa na trávu. Horšie bolo, keď **ľudia každodenným šliapaním trávu ničili** a rosa nemala kam padať. Dobre bolo, kým každý hľadal, kde mu prišlo, horšie bolo, keď ľudia **začali ohrádzať svoje diely** a nemilosrdne odbíjali každého, kto sa opovážil prekročiť hranicu vlastníctva. A čím toto dlhšie trvalo, tým častejšie chodili ľudia ku Krmešovi ako najstaršiemu a najskúsenejšiemu i najvážnejšiemu objaviteľovi tajomnej zeme zlata.

— Nedobre sme urobili, Krmeš, — hovorili.

— Prečo nedobre? — čudoval sa.

— Rosa sa usadzovala na tráve, ale tráva mizne pod nohami ľudí.

— Sad'te stromy, tie nezašliapete! — radil i vážne i posmešne Krmeš.

— Nemali by ľudia diely ohradzovať, — namietal druhý.

— Znič prvý ohradu, možno to urobia aj ostatní!

— Nech urobia oni prví, potom zničím ohradu i ja.

— Ja som neohradil ani piad'! — dodal Krmeš.

— Ty si ako staršina.

— A kedysi sme neohrádzali. Zlato mení ľudí. Zrieknime sa zlata a budeme zasa ako kedysi.

— Potom po čože som došiel sem?

— Teda nežaluj!

Takto radil i súdil Krmeš, ale v duchu ani on nebol spokojný. On videl najlepšie, **ako sa ľudia menia** a čo všetko podnikajú pre zlato. Pravdu hovorili ponosníci, trávnik každodenným šliapaním mizne. Teraz vidí, že nedobre sa dohodovil so zlatým človekom. Znovu sa dal vysedávať nocou na tých miestach, kde sa bol prvý raz stretol s vládcom podzemných svetov. Možno vyhodí časom na zem a stretne sa s ním.

Ale darmo čakal Krmeš, zlatý človek sa neobjavoval.

A ľudia naozaj začali sadiť stromy.

Sadili jedle a smreký i borovice, lebo na týchto stranách nebolo iných stromov. Tak hýtali: „Budeme striasať zlatú rosu z nich. I ľahšie bude, i viacej bude.“ Ale zmýlili sa, lebo ani jedľové ani smrekové ihličie nezachytávalo rosu a koruny stromov bývali večne suché či ráno, či večer.

Ba viac sa porobilo.

Pôdu pod stromami zasýpalo suché ihličie a ničilo chudobný trávnik. Zlatej rosy sa nedostávalo, zo dňa na deň jej bolo menej.

Jedného nešťastia nebýva dost', musí prísť ďalšie.

Aj do tejto tajomnej zlatej zeme prišlo.

Jedného dňa **zavreš'tali trúby na okraji hory a pod stromami sa zjavili čudní jazdci.** Nik o nich doteraz nechyroval. Vpredu šli dvaja s trúbami, na ktorých mali navešané červené zástavky s erbom. **Ktože vedel, že je to erb kráľ'ovský?** Za nimi na bielom koni šiel jazdec, odetý plechom, so striebornou helmicou, na ktorej vial biely chochol. Zrejme bol v hodnosti najvyšší v družine. Za ním kráčalo odmeraným krokom zo desať urastených chlapov na veľkých koňoch, ozbrojených po zuby. Na pásoch meče, na chrbtoch kuše, v rukách dlhé oštepky. Zastali na okraji osady iste prekvapení, lebo nik nečakal v hroznej hore takúto širokú a dlhú čistinu, plnú domov i ľudí.

Sprievod chvíľu stál a potom znova zavreš'tali trúby a družina vošla do stredu osady. Ľudia bojzливо nazerali z dvorov, z okien chalúp, zo všelijakých skryš na nezvyčajných hostí. Smelší chlapi sa prví odvážili vyjsť. A prvý medzi prvými staršina Krmeš.

— Kto ste? — opýtal sa ich smelo.

Ten, čo sedel na bielom koni, v plechoch, so striebornou helmicou na hlave, ukázal na znak.

Krmeš pozrel na vec, ktorú ukazoval. Štítová doska a na nej biele a červené pásy. Hore na erbe zlatá

koruna.

— Nepoznáš kráľov znak?

— Teda ty si kráľ? — odpovedal Krmeš otázkou.

— Kráľ nie, — vysvetlil mu vodca družiny, — ale kráľov človek.

— Teda nie kráľ?

— Nie. Prived'te mi staršinu. Či si ním ty?

— Neviem, ale tak ma ľudia volajú.

Rytiera na koni to trochu zmiatlo.

— Teda ty si! Počúvaj ma! — Trochu sa na koni pohniezdil a potom znova začal.

— Koho je táto zem? — opýtal sa Krmeša.

Krmešovi v tej chvíli prišli na um slová, ktoré bol hovoril kedysi dávno kupec Hildebrand. Teda nehovoril do vetra. Chvíľa, ktorú spomínal, nadišla. Prišiel kráľov človek a opytuje sa na zem, ktorá má byť kráľova. Kráľova teda, nie ich. Cítil, ako sa mu v hrudi začína niečo búriť.

— Naša! — povedal smelo a rozhodne, narovnajúc zhrbenú postavu.

Kráľov človek sa zadíval uprene na starostu a nehovoril. Možno nečakal takúto odpoveď.

— Ako ste k nej prišli?

— Sám som ju našiel, stratenú v horách. Nebola nikoho, bola pustá a prázdna, iba lesné zvery sa po nej prehánali. Dolu pri rieke nás neustále pribúdalo, odišiel som teda s rodinou na toto miesto a usadil som sa tu. Za nami prišli ostatní a stále prichádzajú od rieky.

— A máš nejakú listinu o tom, že je táto zem tvoja?

— Som neznalý písma, pane, — povedal Krmeš.

— Teda počúvaj, staršina. Táto zem nie je vaša. **Všetko, čo vidíš okolo, je kráľovo.** Ak si zastaneš, stojíš na kráľovej zemi, ak zotneš strom, zotneš kráľov, ak vody naberieš, piješ kráľovu, ak rybu chytiš, aj tá je kráľova, ak vtáka zostrelíš, strieľaš kráľovho. Aj tento vzduch, čo dýchaš, je kráľov. Nič nie je tvoje, ani vaše, všetko patrí kráľovi.

Krmeš stál a počúval. Nevedel v tejto chvíli jasne, či to znejú slová kupca Hildebranda, alebo kráľovho človeka. Krv sa mu búri, to cíti zreteľne. Človek, čo hovorí o sebe, že je kráľov, je v plechoch a sedí na koni, ale ak by skočil a zaťal mu prsty do krku, vypustil by naskutku dušu. Ale kráľov človek akoby bol vedel, kam sa uberajú Krmešove myšlienky, prerušil ich.

— Mohli by ste myslieť i na násilie, lebo nás je hŕstka a vás desaťnásobný počet, preto si pamätaj ty aj tvoji ľudia toto: Ak by sme do desať dní nedali vedieť o sebe, príde desaťnásobný počet a potom stonásobný. Kráľova moc je neslýchaná. Mohol by premeniť tento les na les vojakov a zmiest' vás i všetko na tomto mieste zo zeme ako prášok. Preto nemyslite na odpor, lebo takýto je príkaz kráľov: Všetci, čo žijú na jeho zemi, nech sa podrobia jeho moci!

Krmeš sa poobzeral okolo, akoby sa bol chcel opýtať ostatných. Ale tí stáli bezradní, ostával sám, samotný so svojím pochopom.

— Čo teda žiada od nás kráľ? — opýtal sa kráľovho človeka.

Ten neodpovedal, ale vytiahol listinu s pečaťou a rozostrel ju pred sebou.

— Takto hovorí kráľovské písmo: **Môžete tu žiť a pracovať.** Ak potrebujete zem, môžete ju urvať lesom, ak drevo, rúbte ho v hore, ak poživeň, hľadajte ju na zemi i vo vode, ak chcete domy, stavajte, ak potrebujete cesty, pretínajte ich lesom, ale za toto dobrodenie kráľovo povinní ste mu odovzdať diel z toho, čo zo zeme vyťažíte. Odo dneška nikto nesmie z vlastnej vôle zamieňať zlato, ani kupec, ani zlatník, ani nijaký majster, priekupec, ani nikto iný, lebo aj zlato náleží kráľovi. Kráľ postaví sem svojho človeka, ktorému udelí moc, a jemu odovzdáte zlatý kov a on vám zaň dá peniaze kráľove. **Tretina z toho, čo vyťažíte, bude kráľova, tretina pripadne krajine a ostatok bude váš.** Tak znie vôľa a príkaz neporušiteľný kráľov vám i vašim potomkom na večné časy!

Keď skončil, trubači zdvihli trúby a zatrúbili, až sa hory triasli. Tak sa aj stalo, ako prikázal kráľ.

V osade postavili dom a v ňom býval kráľov človek.

Nocou chodili znova osadníci ku Krmešovi a hovorili:

— Čo nám je kráľ?

— Počuli ste. Jeho je zem i les, voda i vzduch, — zasmial sa chrapľavo.

— Zabijeme kráľovho človeka a jeho dom spálime!

— Príde desaťnásobný počet.

Chlapi trochu pokrotli.

— **Nebudeme odovzdávať! Kto vie, koľko si našiel zlata?**

Ale prichodil čas, keď mali nadísť kupci do osady. Čas sa blížil i prišiel, **ale kupci sa neukazovali.**

— Kde sú kupci? — opytovali sa znepokojení ľudia.

Tak aj ostalo.

Ani Krmeš si nevedel vysvetliť, **prečo neprichodí taký presný a starostlivý i známy kupec, ako bol Hildebrand.** Už prešiel dávno ich čas a kupci nechodili. Nebolo kože, lebo ľudia málo poľovali, ani zbraní a nástrojov sa nedostávalo, lebo aj tie nosili kupci. Nedostávalo sa soli a akéže bolo jedlo bez soli? Jednako kupci len neprichodili a neprichodili.

Vybral sa preto raz Krmeš ku kráľovmu človekovi.

— Prečo neprichádzajú kupci, pane?

Kráľov človek bol malý a tenký ako ihla. Aj reči mal pichľavé ako ihla, aj pohľad aj spôsoby.

— Po čo majú prísť, staršina? Čo im dáte?

— Máme, — chcel povedať — zlata, — ale sa zháčil. Odrazu mu zišlo na um, čím sú povinní kráľovi.

— Zradil si, staršina, ale si nemusel, lebo dobre viem, že máte zlata. Vieš, ako prikázal kráľ. Najprv jemu, čo jeho jest, potom krajine, čo patrí jej, a potom dôjdu aj kupci.

Aj sa tak stalo. Kráľov človek mal na písme všetkých a všetko. **Keď každý odovzdal, došli kupci,** ale keď odchádzali, niesli polovičku tovaru naspäť.

— **Málo nám ostáva,** pane, — ponosovali sa hľadači zlata kráľovmu človeku.

— Málo? — usmial sa milo ale pichľavo. — Treba pozornejšie hľadať. Prečo ste nechali štôlne? V zemi ho je mnoho skryté.

— V zemi?!

Možno má kráľov človek pravdu. Keď sa nedostáva zlata na povrchu, treba ho hľadať v zemi.

A čo zlatý človek? Húťali, húťali, aj našli východisko.

Sľúbil zlatú rosu, a teraz jej dáva veľmi poskromne. Nedodržel slovo. Takto sa ospravedľovali. Jednako nezačali s robotou v zemi. Našli sa takí smelci, čo sa potajme pokúšali dostať sa ku kupcom. Ale kráľov človek mal všade oči, všade uši a všade ruky. Jeho ľudia pochytili nešťastníkov a zlato pobrali. Ešte šťastie, že ľudí pustili bez úhony.

Ostávala teda len jediná cesta. Za zlatom pod zem!

Krmeš trpezlivo vyčkával zlatého človeka. Teraz sa musí objaviť, lebo sa osadníci znova začali chytať čakanov, klinov, špicákov, kladív, ohňa a vody a hľbili štôlne, prerážali temné chodby do bokov hôr. Striehol teda starý Krmeš a veril, že sa zlatý človek ukáže.

Dobre húťal Krmeš. **Zlatý človek naozaj jednej noci prišiel.** Nebola vtedy mesačná noc, temná bola a plná ťažkých, búrkových mrakov. V temnote mizol aj zlatý človek, iba keď oblohu rozčesol ostrý blesk, zjavil sa pred Krmešom obrovský, ligotavý, zlatý. Vial z neho chlad, aj keď jeho oči pripomínali dvoje rozžiarených hlavní.

— Čakáš ma? — zaznel jeho kovový hlas blízko pri Krmešovi.

— Čakám, — povedal potichu Krmeš. — **Nemožno nám zmluvu dodržať!** — vylial hneď svoju horkosť staršina.

— Ja neruším! — zacvendžalo z úst zlatého človeka.

— Ani my by sme nie, ale došiel kráľov človek, treba nám viacej zlata i striebra.

— Nech hľadá aj on. Aj kráľ.

— On nehľadá, ani kráľ, len rozkazuje. Hovorí, že zem je nie naša, ale kráľova, i to, čo je na nej i v nej. A my sme mysleli, že to naše a tvoje.

— Bojíte sa kráľa?

— Nebojíme. Ale poslal ozbrojených ľudí, s nimi si ťažko poradíme.

— Čo teda chcete robiť?

— Budeme kopat'!

— Badám.

— **Musíme, zlata je málo,** — ospravedlňoval Krmeš počínanie zlatokopov.

— **Možno, že ho bude ešte menej. Aj to je možné, že ho vôbec nebude,** — povedal pomaly zlatý človek.

— Ľudia neveria.

— Uveria.

Zabyslo sa, v žiari zasvietilo telo zlatého človeka výstražným leskom.

— Zmeňme zmluvu! — navrhol Krmeš.

Ale nik mu neodpovedal.

— **Počuješ, zlatý človek, urobíme novú zmluvu s tebou!**

Ticho.

— Nechceš? — útočil Krmeš.

Nič.

Vtedy sa zabyslo a v bielom svetle zbadal Krmeš, že hovoril do noci. Zlatý človek zmizol.

Čakal, že prehovorí z hlbín zeme, ale darmo čakal. Noc i hora i skaly boli nemé.

Rozpútala sa búrka.

Kdesi ďaleko, alebo hlboko akoby sa bol niekto smial podivným kovovým smiechom.

Vtedy Krmeš vstal a utiahol sa do svojho domu.

Druhého rána sa ľudia rozbehli, aby zbierali zlatú rosu. Niektorí hľadali po starom zvyku na tráve, iní striasali stromy. Ale — **divná vec, toho rána márne hľadali a márne striasali, rosy nebolo.** Bolo možné, že nočná búrka splavila zlatý prach, hoci doteraz i búrky prichodili, a jednako ráno bývala tráva i kriaky obťažené zlatom. Dnes sa ľudia vracali s prázdnyimi rukami.

— Bude, iste bude! — sľubovali si jedni.

— Svitne nové ráno a iste sa objaví rosa! — nádejali sa druhí.

Naozaj svitlo nové ráno, ale bolo ako predošlé. Po zlatej rose nebolo ani stopy. Ani jej už potom nikdy nikto nenašiel ani na tráve, ani na kriaku, ani na strome.

Čo prichodilo ľuďom?

Iba to, čo robili; **začali všetci znova rúbať do skaly.**

Ťažká to bola robota, preťažká a úmorná. Ale vôľa ľudí bola tvrdšia od skaly. Keď sa prekopali na siahu a nenašli vzácny kov, rúbali do skaly ďalej, kým sa neprerúbali novou siahou, a potom rúbali tretiu, desiatu. Jedni sklamaní odchádzali, vzdávali sa nádeje. Druhí ešte zaťažšie začali vylamovať tvrdé kamene. Pozdávalo sa, že sa veštba zlatého človeka ide splniť. Ľudia prestávali veriť, že sa prebijú skalami k zlatu. **Zlatý človek sa zaryl i so všetkými pokladmi hlboko do zeme.** Poskrýval zlaté žilky, všetky hniezda, všetky jadrá vzácneho kovu. Niektoré zavliekol do hlbín, iné zahradil od ocele tvrdšími kremeňovými balvanmi, celými masami najtvrdších skál, cez ktoré nebolo skoro v ľudskej moci sa prebiť.

Jednako ľudskú vôľu nezlomil.

Týždne sa míňali, i mesiace, a ľudia hlbili štôlne do svahov hôr, prebýjali sa do hlbín úzkymi šachtami, až jedného dňa ich nezmarné úsilie bolo korunované úspechom. **Haviari sa predsa len dostali k pokladom zlatého človeka.**

Potom už ľudia nikdy neopustili tieto miesta.

Na horskej plešine vyrastali domy, tvorili sa ulice, hora ustupovala a miesto nej tu **vyrastalo mesto.**

Ľudia mu dali meno Kremnica.

Zomrel starý Krmeš, pomreli i jeho synovia i všetci, ktorí prví začínali na tomto mieste hľadať zlatý kov, vzácne poklady zeme. Len mesto nezahynulo.

Stojí dodnes ako dôkaz ľudskej sily, vôle a umu.